

Bağımsızlık sonrası Güney Amerika'daki bu devletler uzun süre sosyal, siyasi ve ekonomik bir çalkantı geçirdiler. XX. yüzyılın ikinci yarısında birçok ülkede sık sık yapılan askerî darbeler bölgeyi sürekli bir bunalım içine sokmuş bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Henri Baulig, "Amerique Septentrional", *Géographie Universelle* (nşr. P. Vidal de la Blach — L. Gallois), Paris 1936, XIII; Max Sorre, "Mexique et Amerique Centrale", a.e., Paris 1928, XIV; Pierre Denis, "Amerique du Sud", a.e., Paris 1927, XV; Ali Tanoğlu, *Enerji Kaynakları*, İstanbul 1958, s. 31-38, 269-286; Sami Öngör, *Coğrafya Sözlüğü*, Ankara 1962, s. 33; a.mlf., *Devletler ve Ülkeler Ansiklopedisi*, Ankara 1967, s. 6-11, 28-30 vd.; Erol Tümer, *Anglo-Amerika*, İstanbul 1970; a.mlf., *Ekonomik Coğrafya*, İstanbul 1984, s. 294-298, 301-305, 307, 309, 310; *Büyük Dünya Atlası*, İstanbul 1970; G. Barraclough, *Times Dünya Tarihi Atlası* (trc. Zeki Okar), İstanbul 1980, s. 46-47, 148-149, 160-161 vd.; Süha Güney, *Sıcak Bölgelerde Ziraat Hayatı*, İstanbul 1980, s. 123, 138, 172, 237, 257, 274, 289; Sırrı Erinc, *Ortam Ekolojisi ve Degradasyonel Ekosistem Değişiklikleri*, İstanbul 1984; Selami Gözenç, *Güney Amerika Ülkeler Coğrafyası*, İstanbul 1985; Faik Sabri Duran, *Büyük Atlas*, İstanbul 1985; *The Times Atlas of the World*, London 1985, s. 114-121; *South America, Central America and the Caribbean 1988*, London 1987; Charles E. Nowel, "America", *EAm.*, I, 669-677; *Gelişim Büyük Coğrafya Ansiklopedisi*, İstanbul 1981, IV, 985-999; V, 1241-1249.

AHMET ERTEKİN

III. KİTADA İSLÂMİYET

İslâm coğrafyacısı İdrîsî'nin, Lizbon'dan batıya doğru denize açılan bazı müslüman gemicilerin Atlantik'in orta kesimlerinde Antilla adasına kadar gittiklerini söylemesi ve harita üzerinde bu adayı göstermesi, Endülüslü müslümanların en az XII. yüzyılda, henüz Amerika'nın keşfinden önce bu kıta ile İslâmîyet'in ilk temasını sağladıklarını ortaya koymaktadır. Daha sonra ise İspanyollar'ın Amerika'nın keşfi sırasında uzak deniz yolculuğu konusunda tecrübe sahibi olan Mağribli müslüman denizcilerden faydalandıkları bilinmektedir.

Amerika'nın keşfiyle birlikte İspanyollar'ın başlattıkları deniz aşırı sömürge döneminde birçok da müslüman bu yeni kıtaya yerleşti. XV. yüzyılın sonlarında Gırnata'nın düşmesi (1492) üzerine İspanya'nın Katolik kralları, müslümanları zorla hristiyanlaştırmak ve buradaki İslâm kültürünü yok etmek için büyük bir katliam ve yıldırma hareketine giriştiler. Amerika'ya göç eden müslü-

AMERİKA DEVLETLERİ					
Devletin Adı	Dili	Başşehri	Yüzölçümü (km ²)	Nüfusu (1986)	Müslüman Oranı
Amerika Birleşik Devletleri	İngilizce	Washington D.C.	9.363.353	248.770.000	% 4 civarında
Antigua ve Barbuda	İngilizce	Saint John's	441,6	78.400	-----
Arjantin	İspanyolca	Buenos Aires	2.766.889	32.425.000	% 1 civarında
Bahama adaları	İngilizce	Nassau	13.939	249.000	-----
Barbados	İngilizce	Bridgetown	430	255.000	% 1'den az
Belize	İngilizce	Belmopan	22.965	185.000	-----
Bolivia	İspanyolca	Aymara Dili			
	Keçuva	La Paz	1.098.581	7.193.000	% 1'den az
Brezilya	Portekizce	Brasilia	8.511.965	147.404.000	% 1'den az
Dominika	İngilizce	Roseau	259	82.800	-----
Dominik	İspanyolca	Santo Domingo	48.442	7.012.000	% 1'den az
Ekvador	İspanyolca	Quito	269.718	10.490.000	% 1'den az
El Salvador	İspanyolca	San Salvador	21.041	5.138.000	% 1'den az
Grenada	İngilizce	St. George's	345	90.600	-----
Guatemala	İspanyolca	Guatemala City	108.889	8.935.000	% 1'den az
Guyana	İngilizce	Georgetown	215.000	754.000	% 17
Haiti	Fransızca	Port-Au-Prince	27.400	5.520.000	% 1'den az
Honduras	İspanyolca	Tegucigalpa	112.088	4.530.000	% 1'den az
Jamaika	İngilizce	Kingstone	10.991	2.376.000	% 1'den az
Kanada	İngilizce				
	Fransızca	Ottawa	9.970.610	26.189.000	% 1'den az
Kolombiya	İspanyolca	Bogota	1.141.748	32.317.000	% 1'den az
Kosta Rika	İspanyolca	San Jose	51.100	2.941.000	% 1'den az
Küba	İspanyolca	Havana	110.860	10.540.000	% 1'den az
Meksika	İspanyolca	Mexico City	1.958.201	84.275.000	% 1'den az
Nikaragua	İspanyolca	Managua	127.849	3.745.000	% 1'den az
Panamá	İspanyolca	Panamá City	77.082	2.370.000	% 1'den az
Paraguay	İspanyolca	Asuncion	406.752	4.157.000	% 1'den az
Peru	İspanyolca				
	Keçuva	Lima	1.285.216	21.792.000	% 1'den az
St. Christopher-Nevis	İngilizce	Basseterre	266,6	44.100	-----
St. Lucia	İngilizce	Castries	617,2	150.000	-----
St. Vincent ve Grenadines	İngilizce	Kingstown	389,3	114.000	-----
Surinam	Felemenkçe				
	İngilizce	Paramaribo	163.820	405.000	% 25
Şili	İspanyolca	Santiago	736.905	12.961.000	% 1'den az
Trinidad ve Tobago	İngilizce	Port-of Spain	5.124	1.285.000	% 7
Uruguay	İspanyolca	Montevideo	176.215	3.017.000	% 1'den az
Venezuela	İspanyolca	Caracas	912.050	19.246.000	% 1'den az
Koloni ve Dominyonlar					
Bermuda (İngiltere)	İngilizce	Hamilton	53	58.800	-----
Cayman adaları (İngiltere)	İngilizce	Georgetown	259	25.300	-----
Falkland adaları (İngiltere)	İngilizce	Stanley	12.173	2.000	-----
Fransız Guyanası (Fransa)	Fransızca	Cayenne	90.000	95.500	% 1'den az
Grönland (Danimarka)	Grönland dili	Nuuk			
	Darica	(Godthab)	2.175.000	55.400	-----
Guadalup (Fransa)	Fransızca	Basse Terre	1.780	341.000	% 1'den az
Hollanda Antilleri (Hollanda)	Felemenkçe	Willemstad	800	183.000	-----
Martinik (Fransa)	Fransızca	Port de France	1.091	337.000	% 1'den az
Porto Riko (ABD)	İspanyolca	San Juan	9.104	3.308.000	% 1'den az
Virjin adaları (ABD)	İngilizce	Charlotte	352	107.000	-----

manların önemli bir kısmı bu baskı ve zulümden kaçarak dinî inançlarının gereğini serbestçe yerine getirmeyi umarlardı. Bu yolculukların çoğu gizlice ve gayri İslâmî adlarla yapıldığından kıtaya varan müslümanların sayı ve kimlikleri hakkında kesin bilgi elde edebilmek mümkün olmamakta, ancak hristiyan kralların müslümanların sızmasını önlemek için aldıkları yasaklayıcı tedbirlerle rağmen bu göçlerin büyük boyutlara ulaştığı tahmin edilmektedir. Hatta 1543 yılında V. Charles'in, Andrea Do-

ria'nın Cezayirli'ler'e karşı elde ettiği zaferden cesaret alarak Amerika'ya yerleşmiş müslümanların çıkarılmasını emrettiği bilinmekte ve bu durumdan sayılarının göze batacak kadar çok olduğu anlaşılmaktadır.

İspanyol - Portekiz sömürgeciliği döneminde İspanya'dan Amerika'ya giden müslümanların çoğu, vergi ödeyerek İspanya'da kalan dindaşları gibi genellikle çeşitli sanat dallarında çalışan sanatkârlardı. Müslümanlarla yahudilere karşı uygulanan katliam hareketinin yöne-

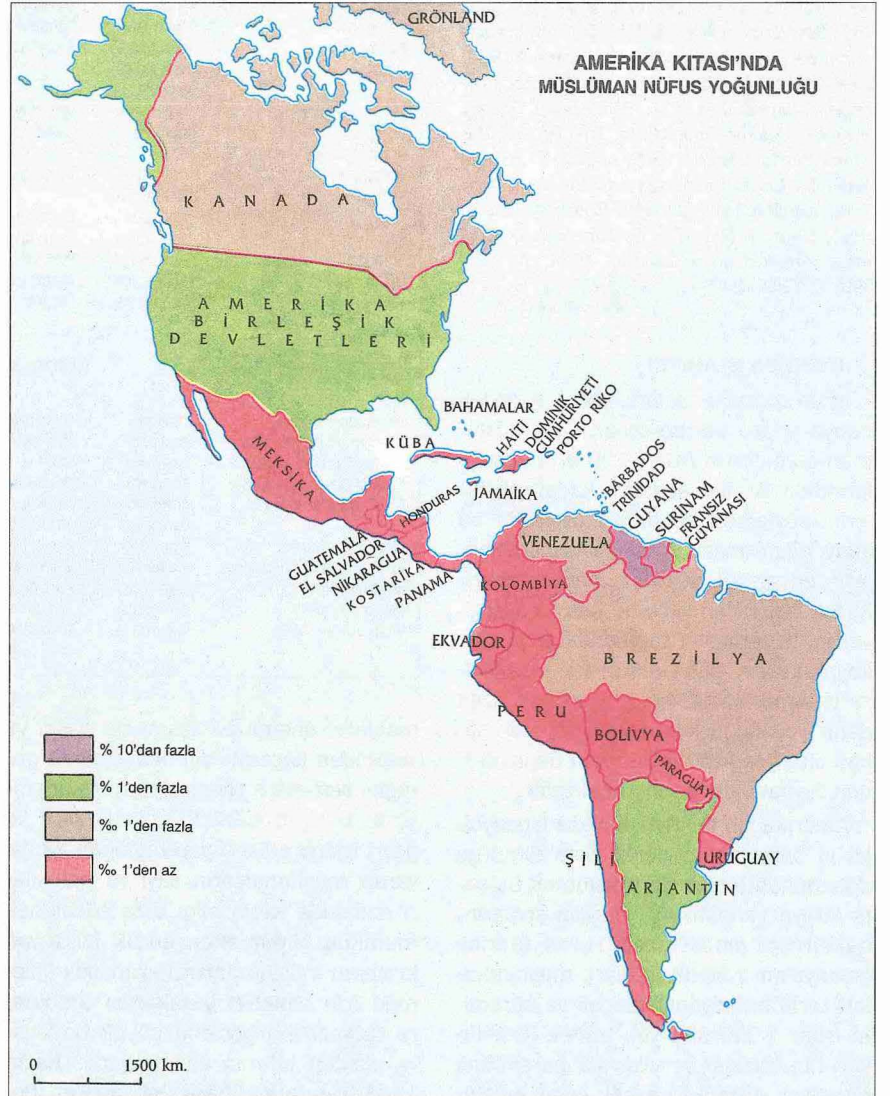
ticisi, engizisyon mahkemelerinin baş hâkimi ve Kastilya Kraliçesi İsabellâ'nın özel günah çıkarma papazı olan Kardinal Ximênes de Cisneros'un, haklarında "Onlarda bizim imanımız, bizde de onların sanatı eksik" dediği bu sanatkarların çoğu, kilisenin de göz yummasıyla, İspanya'nın deniz aşırı kolonilerine binaların yapım ve dekorasyonu için götürülmüşlerdir. Amerika'ya göç eden ve marangozluk, demircilik, tuğlacılık, dericilik ve inşaat işleri gibi çeşitli dallarda faaliyet gösteren bu sanatkarlar, özellikle çini ve ahşap süslemeciliğinde yeni bir ekol meydana getirdiler. Mavi tonun hâkim olduğu çinicilikte Fas, Mısır, Suriye ve hatta İran motifleri Meksika'dan Brezilya'ya kadar yayıldı ve Endülüslü sanat Latin Amerika'da dekorasyon alanında evrensel bir boyut kazandı. Bu mimari süsleme sanatları Kuzey Amerika'da da "Kaliforniya stili" denilen bir tarzda inkişaf etmiştir. Endülüslü sanatkarların etkinliği karşısında XVII. yüzyılın başlarında Meksiko şehir meclisinin onlara lonca imtiyazları verilmesini önleyici kararlar çıkardığı da bilinmektedir.

XVII. ve özellikle XVIII. yüzyılda Afrika'dan Amerika'ya götürülen kölelerin önemli bir kısmı müslümandı. Amerikan köle tâcirleri, gerek yakalanmalarının kolay ve fiyatlarının daha düşük olması, gerekse gemilerde daha az yer tutmaları sebebiyle daha çok kadın ve küçük çocukları götürmeye önem vermişlerdir. Özellikle kadın ve çocukların İslâmî konularda yeterli bilgi ve şura sahip bulunmamaları ve ayrıca esaret hayatı yaşamaları, bu insanların zamanla dinî ve millî kimliklerini kaybetmelerini çabuklaştırmıştır. Bununla birlikte Amerika'ya sanatkar, gemici, tüccar ve hatta köle olarak gelenler arasında dinî ilimlerde bilgili kimselerin etrafında yer yer cemaatlerin oluşması, çocukların daha getirilmeden önce ülkelerinde Kur'an okuma ve namaz kılmayı öğrenmiş olmaları, bazı bölgelerde şu veya bu şekilde İslâmiyet'in sürdürülmesini mümkün kılmıştır. Bu ilk müslümanların Amerika'da etkili bir dinî toplum kuramamalarının en önemli sebebi mâruz kaldıkları baskı ve şiddettir. Atlantik'te yolculuğun zor ve pahalı olmasından dolayı yollarında eşlerini götüremeyen müslüman göçmenlerin orada yerli kadınlarla evlenmeleri ve meydana gelen melez nesillerin birkaç kuşak sonra bulundukları toplumun içinde eriyip gitmeleri de başka bir sebep olarak zikredilebilir.

XIX. yüzyılda Amerika'ya Asya'nın çeşitli ülkelerinden sözleşmeli işçilerin gelmesiyle bu kıtada müslümanlar için yeni bir dönem başladı. Bu müslümanlar, bazı güçlüklerle rağmen daha önce gelenler gibi büyük bir baskıyla karşılaşmamaları, anavatanlarıyla ilgilerini kesmemeleri ve özellikle dinî bilgi ve şuur bakımından daha güçlü olmaları gibi sebeplerle kimliklerini korumada ve çeşitli İslâmî cemaatler oluşturmada daha başarılı oldular. İngiltere ve Hollanda gibi sömürgeci ülkelerin Asya'daki sömürgelerinden Amerika'daki sömürgelerine çalıştırmak üzere getirdikleri işçilerle Osmanlı topraklarından göç edenlerin sayısı da büyük bir yekün tutmaktadır.

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı toplumunda görülen sosyal, ekonomik ve kültürel değişmeler, Kuzey

Amerika'nın endüstrileşmede katettiği büyük mesafe ve Güney Amerika'nın dev boyutlu ziraî teşekküllerindeki artışın getirdiği çalışma imkânlarıyla yüksek ücretler bu kıtaya göç temayülünü arttırmıştır. Bazı kaynaklar Amerika Birleşik Devletleri'nde daha 1820 yıllarında Osmanlı göçmenleri bulunduğunu kaydetmekte ise de başta Suriye olmak üzere Osmanlı topraklarından asıl göç 1860'larda başlamıştır. İlk zamanlar oldukça sınırlı kalan göçmen sayısı 1878-1879, 1896-1897 yılları ile bilhassa İttihat ve Terakki hükûmetinin sağladığı nisbî serbestlik ve Balkan Savaşı gibi sebeplerden dolayı 1908-1914 yılları arasında zirveye ulaşmıştır. Bu göçlerde her ne kadar büyük çoğunluğu Hristiyanlar teşkil etmişse de mevcut Osmanlı belgeleri müslüman göçmen sayısının muhtemelen % 15-20 gibi önemli bir oran-

da olduğunu göstermektedir. Elde yeterli istatistikler olmamakla birlikte bu konuda araştırma yapanlar, 1860-1914 yılları arasında Suriye ve Lübnan'dan göçenlerin sayısı ile ilgili olarak 300.000 ile 500.000 arasında değişen rakamlar vermektedirler. Mevcut bilgiler göz önüne alındığında bu tarihler arasında Osmanlı topraklarından Amerika'ya giden toplam göçmen sayısının muhtemelen 1 milyonun üzerinde olduğu ve bunun da yarısını Suriye ve Lübnan'dan, geri kalanını ise Arnavutluk, Makedonya, Trakya ve Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden göç edenlerin oluşturduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu göçmenlerin önemli bir kısmı zamanla geri dönmüştür ve bunların sayısı, özellikle Suriyeliler başta olmak üzere toplam göçmenlerin tahminen üçte biri kadardır.

Bazı araştırmacılar, Suriye hristiyanlarının özellikle müslüman nüfusun tehdidi sonucu göçtüklerini ileri sürerken bu göçle ilgili literatürde Dürzî isyanları, kontrolden çıkan eşkıyalık, devlet memurlarında görülen bozulma ve bu faktörlerin doğurduğu emniyetsizlik hisleri üzerinde durulmaktadır. Amerika'ya göç eden ilk Suriyeli göçmenlerin çoğu aşağı sosyoekonomik tabakadan olup büyük bir kısmı para biriktirdikten sonra geri dönmüştür. Bunlardan bol parayla dönenlerin kırsal kesimde bir üst sınıf oluşturmaları da Amerika'ya göç temayüllerini arttırmıştır. Müslüman göçünün başlıca sebepleri arasında ise sosyoekonomik bozulma ile bilhassa mecburi askerlik ve bu konudaki uygulamada görülen imtiyazlar kiredilebilir. Bu göçlerle ilgili olarak ileri sürülen baskı, zulüm ve kötü muamele söylentileri, aslında Avrupa ve Amerika'da hristiyanların sempati ve desteklerini sağlamaya yöneliktir. Amerika Birleşik Devletleri ile diğer ülkelerin basınında yer alan bu iddialar, genellikle Osmanlı yönetiminin her otorite kullanımını baskı, kanunî vergilerin ödenmesiyle ilgili her talebini de zorbalık olarak göstermeye çalışan hristiyan misyonerlerle mahallî din adamlarının yazdıkları raporlara dayanmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki hristiyanların sempatisini kazanma gayretleri, XX. yüzyılın başlarından itibaren göçmen aydınların çeşitli milliyetçilik hareketlerini destekleyen kitap ve dergiler yayımlamaya ve kendilerini geri dönenlerin siyasî sözcüleri gibi göstermeye başlamalarıyla daha ciddi bir Osmanlı-İslâm karşıtı gelişme göstermiştir. Hristiyanların sempatisini ka-

zanmak için başvuru yollarından biri de bazı göçmenlerin Anadolu veya başka bir yerden gitmiş olsalar bile müslümanlar tarafından Kudüs'ten çıkarıldıklarını söylemeleridir. Bazı durumlarda ise birtakım hristiyan göçmenlerin kendilerini müslüman olarak tanıtır ve tekrar eski dinlerine dönmek suretiyle maddî çıkar sağladıkları dahi görülmüştür.

I. Dünya Savaşı sonlarına kadar Osmanlı topraklarından Amerika'ya göç edenler, Osmanlı vatandaşı oldukları ve bu devletin pasaportunu taşıdıkları için hangi din ve milliyete mensup olurlarsa olsunlar "Turcos" (Türkler) diye adlandırılmışlardır. Bu söz daha geniş mânada "müslüman" karşılığında da kullanılmıştır ve bugün özellikle bazı Latin Amerika ülkelerinde Turco aile adıyla anılan kimselere rastlanmaktadır. Amerika'ya göçen hristiyanların bulundukları topluma daha kolay intibak etmelerine karşılık, müslüman göçmenler genellikle bekâr erkek olmaları ve kendi geleneklerine uygun evlilikler yapma imkânından mahrum bulunmaları sebebiyle güçlü cemaatler kuramamışlardır. İçlerinde irşad edici ve destek verici liderlerin pek bulunmayışı ve kültürel devamlılığın temel vasıtası olan aileleri oluşturabilecek müslüman kadın yetersizliği, bu cemaatlerin zayıf kalmalarında ve zamanla silinip gitmelerinde ana etken olmuştur; geri dönüşün de bunda önemli bir payı vardır.

Amerika kıtasında ülkelere göre müslümanların bugünkü durumu şöyledir:

ABD (bk. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ).

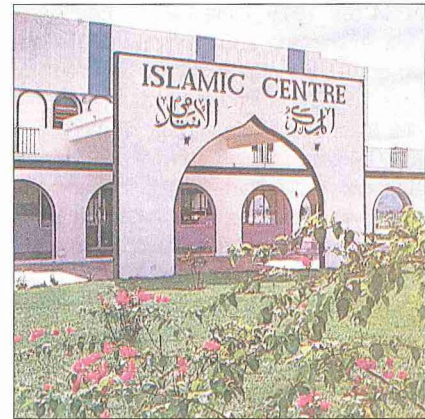
Kanada. Burada bir müslüman topluluğun oluşması, biri II. Dünya Savaşı'ndan önce, diğeri sonra meydana gelen iki göç dalgasıyla gerçekleşti. Kanada'da ilk müslüman varlığı, 1871'de yapılan nüfus sayımında on iki müslümanın kaydedilmesi ile ortaya çıktı. 1901'de bu sayı Türk ve Araplar'dan müteşekkil olmak üzere 300-400 kadardı. Daha sonra müslümanların yeni göçlerle sayılarının artması Kanada hükümetleri tarafından engellendi; bu sebeple 1911 ile 1915 arasında çoğalma oranları oldukça düşüktür. 1951'de 1800 olan müslüman sayısı 1961'de 5800'e, 1971'de 34.430'a ve 1982'de 120.000'e ulaşmıştır. Bu ülkedeki müslümanların % 45'ini Hindistan ve Pakistan menşeliler oluşturmakta, bunu aynı orana yakın bir sayıda Araplar takip etmektedir. Kanada'da bulunan müslümanların hemen hemen yarısı Ontario eyaletindeki Toronto şehrinde

yaşamakta ve Katolikler'le yahudiler'den sonra bu eyalette üçüncü büyük dinî cemaati oluşturmaktadır. Son yıllarda ülkeye yerleşen müslümanların çoğunluğunu yüksek öğrenim görmüş olanlar teşkil etmektedir.

Kanada'daki müslüman azınlığın durumu, İslâmî teşkilâtlanmalar bakımından Amerika Birleşik Devletleri, Brezilya ve Arjantin'dekinden daha muntazamdır. İlk İslâmî cemiyet 1920 yılında Edmonton'da kuruldu ve burada bir cami inşa edildi. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise 1954'te Windsor (Ontario) ve London'da (Ontario), 1955'te Toronto'da ve 1957'de de Lac la Biche (Alberte) ile birkaç yerde daha İslâm cemiyetleri kuruldu; halen ülkede elli kadar cemiyet faaliyetini sürdürmektedir. Daha sonra bölgesel cemiyetler ülke çapında koordinasyona gitme ihtiyacını hissederek 1973 yılında Kanada İslâm Cemiyetleri Konseyi (The Council of Muslim Communities of Canada-CMCC) adı altında birleştiler. Konsey eğitim, gençlik, kadın, din, halkla ilişkiler ve yayıncılık alanlarında faaliyet göstermekte, ayrıca Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki müslüman öğrenci teşkilâtlarıyla da ortaklaşa çalışmaktadır. Ülkede bulunan elliye yakın cami, aynı zamanda İslâm merkezi ve Kur'an kursu olarak kullanılmaktadır. En önemli camiler Edmonton (er-Reşîd Camii, 1983), Lac la Biche (1958), London (1965), Windsor (1969), Toronto (1970), Montreal (1972) ve Ottawa'da (1978) bulunmaktadır.

Kanada devlet okullarında dinî eğitim yapılmamakta, ancak bazı okullarda verilen mukayeseli din dersleri çerçevesin-

Kelly'de İslâm Merkezi - Trinidad ve Tobago

de İslâmiyet de öğretilmektedir. 1953'te Mc Gill Üniversitesi'nde, daha sonra da Toronto Üniversitesi'nde İslâm araştırmaları enstitüleri kurulmuştur. Çoğunlukla İngilizce ve bazan Arapça neşredilen süreli yayınların en önemlisi, Kanada İslâm Cemiyetleri Konseyi (CMCC) tarafından 1972'den beri çıkartılan *Islam Canada*'dır (geniş bilgi için bk. KANADA).

Trinidad ve Tobago. Müslümanların bu adalara ilk gelişleri, Batı Afrika'da yaşayan Mandingo kabilesinden yakalanan kölelerin şeker kamışı tarlalarında çalıştırılmak üzere buraya sevkedilmeleriyle başlamıştır. 1777-1802 yılları arasında, özellikle İngilizler'in 1797'de adalarda koloni kurup Senegal'den köle ticaretine başlamalarıyla 20.000'e yakın köle buraya getirildi. Bu köle müslümanlar, yeni sahiplerinin baskıları neticesinde dinî kimliklerini koruyamadılar; isimleri değiştirildi, zulüm ve baskıdan kurtulmak için ya Hristiyanlığı kabul ettiler veya hristiyan gibi davranmak zorunda kaldılar. Bununla birlikte 1830'larda buraya gelen ve Port of Spain'de yaşayan Mandingolu müslüman köleler güçlü liderleri Muhammed Beth etrafında toplanarak İslâmî kimliklerini korumaya çalıştılar. 1840-1850 arasında adalara göç eden ve köle olmayan Mandingolu müslümanlar kendi din ve kültürlerini korumada son derece başarılı oldular. Daha önce 1818-1825 yılları arasında adanın doğu kıyısında yerleşmiş olan müslümanlar da bölge halkının İslâmiyet'i kabul etmesinde öncülük ettiler ve 1840'larda Quare şehri yoğun bir müslüman yerleşim merkezi oldu. Ancak buradaki gelişme uzun sürmedi.

1834'te Trinidad'da köleliğin kaldırılışından sonra gitmek isteyenlerin ülkeden ayrılmalarını kolaylaştıran ekonomide ciddi sıkıntılar doğdu. Bu yüzden İngiltere kölelerin yerine çalıştırmak üzere 1854'ten 1915 yılına kadar Hindistan'dan aralarında müslümanların da bulunduğu sözleşmeli işçiler getirdi. Bu müslümanların hayat şartları da sahip oldukları bazı sınırlı haklar dışında Afrikalı kölelerinkinden pek farklı değildi. Bunlara İslâm'dan uzaklaşmaları için hristiyan misyonerlerin yoğun çalışmalarıyla sürekli telkinlerde bulunuldu ve hatta bazan cemaat namazlarını dağıtmak gibi zor kullanma şeklinde baskı da yapıldı. Bu yüzden Hintli müslümanlar inançlarını gizli olarak muhafaza etmek zorunda kaldılar. Ancak sözleşmeleri bittiğinde birçokları Hindistan'da-

ki yoksulluk nedeniyle burada kalmayı tercih ettiler ve Afrikalı müslümanların aksine anavatanlarıyla ilişkilerini kesmedikleri için de din ve kültürlerini korumada oldukça başarılı sağladılar. 1883'te işçi olarak Trinidad'a gelen Afganlı Seyid Abdülaziz sözleşmesi bittiğinde Doğu Hindistan Cemiyeti (The East Indian Association) adlı bir cemiyet kurdu (1893) ve ölümüne kadar başkanlığını yürüttü. 1907'de Trinidad kadılığına atandı. Birçok cami yapımına ve 1926'da müslüman gençlerin bir cemiyet kurmasına ön ayak oldu. Aynı yıl Takviyetü'l-İslâm Cemiyeti (Tackveyatul-Islami Association) adı altında sonraları hükümet nezdinde müslümanların temsilcisi olarak kabul edilecek bir cemiyet kurdu. 1914'te Trinidad'a gelen Mevlânâ Hâc Sûfî Şeyh Muhammed Hasan Hanefî Kâdirî İslâm'a tâvîzsiz bağlanmak gerektiği ve kadınların örtünmeye titizlikle uymak zorunda oldukları konusunda halkı uyardı; Trinidad'da kaldığı kısa süre içinde İslâm'ı yeniden canlandırdı. Yine Mevlânâ Nâzır Ahmed adında Hintli bir imam 1937'de buraya gelerek okulların kurulmasında yardımcı oldu.

Trinidad'da 1945'e kadar İslâm dini resmî olarak tanınmadığı için İslâmî eğitim kurumlarının tesisini müslüman cemiyetler üstlendi. Takviyetü'l-İslâm Cemiyeti ilk defa 1949'da İslâmî prensiplere göre bir okul açtı ve daha sonra diğer İslâmî okullar bunu takip etti. Bugün Trinidadlı müslümanlar, bünyesinde Kur'an kursları olan yetmiş kadar cami, yirmi ilkokul, üç ortaokul ve bir liseye sahip bulunmaktadır.

Trinidad'daki müslümanlar Amerika kıtasında en iyi teşkilatlanmış İslâm topluluğudur. 1930'da kurulan ve 1935'te resmen tanınan Trinidad ve Tobago Ehl-i sünnet ve'l-cemâat Cemiyeti (Anjuman Sunnatul Jamaat Association of Trinidad and Tobago) ülkenin en güçlü İslâm cemiyeti olup toplam elli üç cami, yedi ilkokul ve iki ortaokulun idaresi, müslümanların % 80-85'inin üyesi bulunduğu bu cemiyet tarafından yürütülmektedir. Trinidad'da bulunan diğer cemiyetler, 1960'ta kurulan ve ülkenin dışında da faaliyet gösteren Karayip ve Güney Amerika İslâm Davetçileri Birliği (The Islamic Missionaries Guild of South America and the Caribbean), 1947'de kurulan Trinidad Müslüman Birliği (Trinidad Muslim League) gibi kuruluşlardır. Trinidad'daki bu cemiyetlerin ana faaliyetleri arasında, üyelelerini her bakımdan yetiştirmek ve onların maddî mânevî ihtiyaçları ile ilgilen-

mek yer alır. Hemen hemen her cemiyetin bir yayın organı vardır. Bunlar arasında, 1966'dan beri İslâm Davetçileri Birliği'nin (Islamic Missionaries Guild) çıkardığı *The Torch of Islam* (daha önce çıkartılan *The Islamic Herald*'ın yerine), Trinidad ve Tobago Ehl-i sünnet ve'l-cemâat Cemiyeti'nin yayın organı *Muslim News*, Trinidad ve Tobago Müslüman Gençler Cemiyeti (Trinidad and Tobago Muslim Youth Association) tarafından çıkartılan *Al-Naadiyah*, İslâm Propaganda Merkezi'nin (Islamic Propagation Center) yayımladığı *Al-Hikmat*, İslâm Cemaati'nin (Jamaat Al-Muslimin) yayın organı *Al-Nur*, İslâm Vakfı'nın (Islamic Trust) iki ayda bir yayımladığı *Muslim Standard*, düzensiz basılan Cemâatü'l-Müminin'in *The Voice*'i en önemlileridir. Ayrıca hükümet kısıtlı da olsa müslümanların kamu araçlarından faydalanmalarına izin vermektedir. Meselâ 1974'te Ramazan bayramı namazı radyodan verilmiş ve bu tarihten sonra her cuma yarım saat müslümanlara yayın yapma hakkı tanınmıştır (daha geniş bilgi için bk. TRINIDAD).

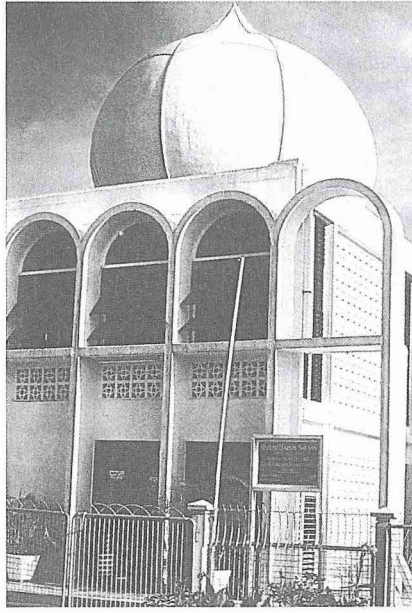
Surinam. 1667 yılından itibaren Hollanda sömürgesi olan bu ülkeye ilk yerleşen müslümanlar da yine altın madenlerinde ve büyük çiftliklerde çalışmak üzere Afrika'dan getirilen müslüman kölelerdir. Ancak bu ilk müslümanlar, başka ülkelerdeki köleler gibi yaşadıkları zor şartlar ve İslâmî gerekleri yerine getirmenin yasaklanması sebebiyle dinî kimliklerinden uzaklaştılar. 1863'te ülkede köleliğin resmen kaldırılmasından sonra Hollanda hükümeti ekonominin bu durumdan etkilenmemesi için yeni kararlar aldı. Bu kararlarla kölelere hürriyetlerine kavuşmadan önce on yıl boyunca eski sahipleri yanında paralı çalışma zorunluluğu konuldu. Ayrıca buna paralel olarak Cava ve Hindistan'dan beş yıllık sözleşmeyle ücretli işçiler getirildi. Bu statüde Cava'dan 1831-1850, Hindistan'dan ise 1873-1916 yılları arasında getirilen işçilerin çoğu müslümandı. Sürelerini dolduran göçmen işçiler ülkelerine dönmek veya Surinam'da kalmak konusunda serbest bırakıldı. 1927'de diğer Surinamlılar gibi müslümanlar da Hollanda vatandaşı kabul edildiler. 1940'tan itibaren müslümanlara kendi şahıs, aile ve miras hukuklarına uyabilme serbestliği verildi. 1975'te Hollandalılar ülkeyi terk ettiler ve daha sonra kabul edilen anayasa uyarınca ülkede genel seçimler yapıldı. 1980'de bir askerî darbeye ordu yönetime el koydu;

1982'de de benzer bir darbe vuku buldu ve birçok müslüman Hintli Hollanda ve İngiltere'ye göç etti.

Surinam'da müslüman grupların çeşitli diller konuşmaları ve farklı mezhepleri bağlı olmaları bir bütün halinde kaynaşmalarına engel teşkil etmiştir. Hatta bu husus kible tayini konusunda bile kendini göstermektedir. Cavalılar Surinam'a Pasifik Okyanusu'nu geçerek geldikleri için kibleyi geldikleri batı yönü, Hintliler ise Atlas Okyanusu tarafından geldikleri için doğu yönü olarak kabul etmişlerdir. Bu sebeple yine Kâbe istikametinde olmakla birlikte her iki cemaatin camilerinin kiblesi farklıdır. Surinam'da ilki 1932'de başşehir Paramaribo'da kurulan camilerin sayısı yetmişi bulmakta ve her birinin bünyesinde birer Kur'an kursu faaliyet göstermektedir. Kur'an'ın, biri bir Felemenkçe profesörü, diğer ikisi Kadiyâniler tarafından yapılan üç Felemenkçe çevirisi bulunmaktadır. Bütün bu ayrılıklara rağmen müslümanlar teşkilatlanmalarını sürdürmüşler, 1929'da Surinam İslâm Organizasyonu'nu (Surinam Islamic Organisation) kurmuşlardır. Cemiyet 1978'e kadar Kadiyâniler'in hâkimiyeti altında kalmış, bu tarihten sonra müslümanlar Surinam İslâm Cemiyeti'ni (Surinam Muslim Association) kurmuşlardır (geniş bilgi için bk. SURINAM).

Guyana. Komşu Surinam gibi bu ülkenin de İslâmiyet'le tanışması, araların da birçok müslümanın bulunduğu Afrikalı kölelerin getirilmesiyle oldu. Ancak diğer ülkelerdeki köleler gibi buraya yerleşenler de aynı âkibete uğrayarak Avrupalı efendilerinin baskı ve İslâm'dan uzaklaştırma hareketlerinin sonucunda din ve kültürlerinden ayrıldılar.

Köleliğin kaldırılmasından sonra İngiltere'nin Hindistan'dan getirmeye başladığı (1834) sözleşmeli işçiler arasında birçok müslüman bulunuyordu. Bu müslümanlara sözleşmeleri süresince inançlarını terketmeleri için büyük zulüm ve baskı yapıldı; müslümanlar ancak gizli cemiyetler kurarak kimliklerini koruyabildiler. 1860'a kadar müslümanların İslâmî nikâh kıymaları engelleniyor ve kilisede evlenmeleri isteniyordu. Bu tarihten sonra İngilizler'in müslümanlara karşı tutum ve davranışları nisbeten yumuşadı; cami yapmalarına ve açıkça cemiyet kurabilmelerine izin verildi. Ülkenin çeşitli yörelerinde bulunan cemiyetler 1936'da birleşerek Birleşik Sadr-ı İslâmî Encümeni (The United Sadr Islamic

Dārusselâm Mescidi - Guyana

Anjuman) adlı bir cemiyet kurdular. Ancak bu cemiyet mensup Hintli ve Afrikalı müslümanlar 1961 genel seçimlerinde farklı partiler yanında yer alınca ayrılığa düşüp ikiye bölündüler. Bu bölünme üzerine birçok yeni ve tarafsız cemiyet kuruldu. Bunların en önemlileri İslâm Kardeşliği Genel Meclisi (The General Congres of Islamic Brotherhood), İslâm Merkezi Müslüman Gençler Birliği (The Young Muslim League) ve İslâm Merkezi'dir (Islamic Centre). Ancak bugün mahallî cemaatler Sadr-ı İslâmî'nin şubesi durumundadır ve bu şubelerin sayısı 120'dir. Her şube bir cami bünyesinde teşkilatlanmış olup beraberinde bir de Kur'an kursu hizmet vermektedir. Altı caminin bulunduğu başşehir Georgetown'daki Queenstown Camii, ülkede bulunan toplam sayıları 130 civarında olan camilerin en büyüğüdür. Parlamento ve bakanlar kurulunda müslüman üyelerin de bulunduğu Guyana'da müslümanların şahıs, aile ve miras hukuku İslâmî esaslara göre düzenlenmektedir.

Guyana'da yaşayan 130.000'in üzerindeki müslüman genel nüfusun % 17'ini teşkil etmektedir.

Brezilya. Portekiz 1500 yılında bugünkü Brezilya topraklarını işgal ettiğinde göç etmelerini engellemesine rağmen vatandaşlarından Endülüslü birçok müslüman Brezilya'ya ulaşarak bir cemaat meydana getirdiler. XVI. yüzyıl sonları-

na doğru ülkede müslümanların sayısı iyice arttı ve bu durum karşısında engizisyon mahkemelerinin sert kuralları burada da uygulanarak birçok müslüman işkenceyle öldürüldü (1594). XVII. yüzyılda Portekizliler Afrika'dan köleleştirdikleri insanları Brezilya'ya taşımaya başladılar. Bunlar arasında, Dahomey (Benin) kralının İslâmiyet'in yayıldığı bölgelere yaptığı saldırılar sonunda ele geçirip Portekizliler dahil bütün Avrupalılar'a sattığı Yoruba, Hevsa, Fülânî ve Mandingo kabilelerinden pek çok müslüman vardı. Bu esirler içinde İslâmî ilimleri ve Arapça'yı çok iyi bilen âlimler de bulunuyordu ve hatta bu âlimler diğer kölelere dahi İslâm'ı benimsetmişlerdi. Afrikalı köleler Brezilya'da her şey rağmen iki yüzyıldan fazla müslüman olarak kalmayı başardılar; kurdukları cami ve Kur'an kurslarının sayısı yüzleri buldu. Kuzeydoğudaki Bahia eyaletinde ve özellikle başşehir Salvador'da güçlenen Afro-Brezilyalı müslümanlar, 1807-1835 yılları arasında hükümete karşı dokuz kere ayaklandılar. Bu müslümanların etkisi öylesine yayıldı ki Salvador 1835'te Rio de Janeiro, Ceara ve Pernambuco gibi diğer eyaletlerde yaşayan müslüman köleler tarafından Brezilya'daki imâmetin merkezi olarak tanınacak duruma geldi. Aynı yıl Afro-Brezilyalı müslümanların, temelinde Salvador'daki medreselerin katkısı bulunan en son ve en büyük ayaklanmaları vuku buldu. Bu ayaklanmanın en büyük özelliği beyazlar, melezler ve "düşman dini"ni benimseyerek hür olmak istemeyen kölelere karşı açılmış olmasıdır. 1835 ayaklanmasının da başarısızlığa uğraması üzerine Brezilya hükümeti İslâm'ın kölelere yaptığı etkiyi kaldırmak için sert kararlar aldı; herhangi bir İslâmî faaliyette bulunulması yasaklandı, hatta müslümanlarla iş birliği yapanlara ölüm cezası getirildi. Bu zor durum karşısında binlerce müslüman Brezilya'yı terk ederek tekrar Afrika'ya döndü veya hükümet tarafından zorla geri gönderildi. Ülkede kalanlar ise ancak inançlarını gizleyerek yaşayabildiler.

1860'lı yıllardan itibaren Asya'dan gelen yeni göçlerle müslüman yerleşmesinde yeni bir devre açıldı. Önceleri Suriye ve Lübnan'dan, daha sonra da İsrail Devleti'nin kuruluşu üzerine Filistin'den gelen bu müslümanlar 1929'dan itibaren teşkilatlanarak yeni cemiyetlerini kurdular. 1956'da müslümanların durumuyla ilgilenmek üzere İslâm Konferansı tarafından Brezilya'ya bir temsilci gönderil-

São Paulo şehrinde bir cami - Brezilya

di. Bundan dört yıl sonra bir İslâm Konferansı heyetinin de hazır bulunduğu bir merasimle Sao Paulo'da Latin Amerika'nın ilk camii açıldı. 18 Ekim 1970'te Sao Paulo'da Brezilya'daki İslâmî kuruluşların ilk kongresi yapıldı ve açılışını Mısır evkaf bakanının yaptığı bu kongreye birçok Güney Amerika ülkesiyle çeşitli İslâm ülkelerinden heyetler katıldı. Brezilya'da bulunan 400.000'i aşkın müslümanın çoğu Sao Paulo ve çevresinde yaşamakta olup birçok dinî haklara sahiptir ve iyi örgütlenmişlerdir. Brezilya'da müslümanlar yedi eyalette on ayrı şehirde teşkilâtlanmışlardır. Birer merkeze sahip bulunan bu teşkilâtların yedi tanesinin camisi bulunmaktadır. Camisi olan cemiyetler Curitiba, Londrina, Paranagua, Sao Paulo, Barretos, Cuiaba ve Brezilya şehirlerindedir. Suriyeli bir müslümanın Amazonas eyaletinin başşehri Maraus'ta İslâmî yayınlar yapan özel bir televizyon istasyonu vardır. Özellikle Suriyeliler'in her iş alanında yılmadan çalışmalarından dolayı Brezilya'da "Suriyeli gibi çalışırım" sözü dar bimesel haline gelmiştir. 1977'de on yedi müslüman ülkenin büyükelçileri Brezilya'da bir İslâm merkezi açtılar. 1979'da İslâm cemiyetleri bir araya gelerek Müslüman Cemiyetler Fedarasyonu'nu oluşturdular. 1981'de Brezilya'da, merkezi Cenevre'de bulunan İslâm ve Batı (Islam and West) cemiyetinin bir şubesi açıldı.

Sürdürülen bu faaliyetlerin sonucu olarak Nisan 1981'de de Brezilya Üniversitesi tarafından İslâm medeniyeti üzerine milletlerarası bir seminer düzenlendi.

Arjantin. XVI. yüzyılda ülkelerinden kovulan Endülüslü müslümanların gelmesiyle İslâmiyet Arjantin'e girmiş oldu. Ancak yerli halkın baskısıyla bu müslümanlar zamanla dinlerinden uzaklaştılar. 1880 - 1955 yılları arasında süren ve Arap ülkelerinden, özellikle Suriye'den gelen büyük göçlerle birlikte Arjantin'de yeni bir müslüman topluluk oluşmaya başladı. Buenos Aires'teki Türk Konsolosluğu'nun bir raporuna göre 1911-1913 yılları arasında buraya yaklaşık 46.000 Osmanlı göçmeni gelmiştir. Bugün Arjantin'de yaşayan 400.000'i aşkın müslümanın onda biri Şii, bunların da çok az bir kısmı Dürzî'dir. Müslümanların yoğun olduğu bölge başşehir Buenos Aires'tir. Suriyeliler arasındaki hristiyan Araplar'ın Arjantin toplumu içinde bütün sosyal faaliyetlere rahatça katılabilmeleri müslümanları da etkilemiş, hatta onları dinî kimliklerinden uzaklaştıracak boyutlara ulaşmıştır. İslâmî yönleri giderek zayıflayan müslümanlar arasında artık Arapça konuşulmamaktadır. Ayrıca Arjantin kanunları İslâmî isimlerin kullanılmasını yasaklamakta, dolayısıyla müslümanları hristiyan ismi almaya zorlamakta ve İslâmî evliliği de tanınamamaktadır. Bu zorlamaların dışında müslümanların çoğunun da hristiyan âdetlerine uyması Arjantin'de İslâmiyet'in gittikçe erime tehlikesini arttırmaktadır.

Arjantin'de müslümanların teşkilatlanma serbestliği sınırlı kalmıştır. İslâmî mânada ilk teşkilât 1918'de Buenos Aires'te İslâm Merkezi adıyla kuruldu. Önceleri kendi binası olmayan yerlerde faaliyet gösteren bu merkez için 1968'de, Arjantin'deki bütün müslümanların mânevî merkezi olarak kullanılmak üzere yeni bir bina inşa edildi. Bu ülkede hiç cami yoktur; ancak Buenos Aires ve Cordoba'da iki caminin yapımı planlanmış durumdadır. Buenos Aires'te bulunan diğer İslâmî teşkilât Arap-Arjantin İslâm Cemiyeti 1960'ta kuruldu ve Buenos Aires'te ilk İslâmî okulu açtı. Ülkenin diğer şehirlerinden Mendoza, Cordoba, Rosario ve Tucuman'daki cemiyetler daha çok kulüp statüsündedir. Kur'an'ın elde bulunan İspanyolca çevirisi ise yetersizdir. Arapça akademik seviyede Cordoba Millî Üniversitesi ile Buenos Aires Salvador Üniversitesi'nde öğretilmektedir.

Venezuela. Venezuela'ya müslümanlar ilk defa İspanyol sömürgeciliği dönemin-

de geldiler. Daha sonra da Hindistan'dan göçler oldu, ancak göçmenlerin karıştıkları baskı sebebiyle İslâmiyet ülkede yerleşemedi. XX. yüzyılın ikinci yarısında çalışmak üzere özellikle Suriye, Lübnan, Filistin ve Pakistan'dan gelen müslümanlar yeni bir grup teşkil ettiler. İlk gelenlere nisbetle dinî inançlarını yaşamada fazla bir baskıyla karşılaşmayan bu grup, ülkede İslâmî bir cemaatin oluşmasında önemli mesafeler katetti. 1966 yılında başşehir Caracas'ta bir İslâm merkezi kuruldu. Başlangıçta yalnız bir mescidden ibaret olan bu merkezde zamanla diğer bazı projeler gerçekleştirildi ve Arapça eğitim yapılan İslâmî bir okul açıldı. Hükümetçe de tanınan bu okula İslâmiyet'i öğrenmeleri için müslüman olmayan öğrenciler de kabul edilmektedir. Merkezde ayrıca bir kütüphane ve matbaa bulunmakta, Arapça ve diğer dillerde dinî eserler basılmaktadır. Sayıları 50.000'in üzerinde olan müslümanların çoğu Caracas'ta yaşamaktadır. Caracas, Margarita adası ve San Felipe'deki üç caminin yanında müslümanların kurduğu birçok kulüp ve derneğin bünyesinde de birer mescid bulunmaktadır. 1980'de Caracas Üniversitesi'nde İslâm felsefesi ve Arap araştırmaları bölümleri açılmış, 1988 yılında Merida Üniversitesi'nde de bu bölümlerin açılması için çalışmalara başlanmıştır.

Kolombiya. Kolombiya'ya özellikle I ve II. Dünya savaşları sırasında Lübnan, Suriye ve Filistin'den 3000 - 4000 civarında müslümanın katıldığı göçler olmuştur. Bugün ülkede bulunan yaklaşık 20.000 müslümanın çoğu son yıllarda yine Suriye ve Lübnan'dan gelmiştir. Müslümanların büyük bir kısmı başşehir Bogota'da yerleşmiş olup bunu Paranaica, Maico, Cali ve San Andrés takip etmektedir. Ülkede cami yoktur, fakat müslüman dernekleri kiraladıkları binalarda mescid ve Kur'an kursu hizmetlerini yürütmektedirler.

Diğer Ülkeler. XIX. yüzyılda sözleşmeli işçi olarak Jamaika'ya gelen ve 1982'de sayıları 14.000 olan müslümanlar ilk cemiyetlerini 1950'de kurdular. Jamaika'da bugün iki cami bulunmaktadır. Müslümanların teşkilâtlandığı diğer Orta Amerika ülkelerinden Panama'da ilk cemiyet 1930'da İslâm Misyonu (Islamic Mission) adı altında kuruldu. Bu cemiyetin adı 1967'de Hint-Pakistan İslâm Cemiyeti (Indo-Pakistan Islamic Association) ve 1974'te Panama İslâm Cemiyeti (Panama Islamic Association) olarak değiştirildi. Bugün ayrıca Meksika, Şili, Barba-

dos, Bahama, Curacau, Grenada, Dominica, Puerto Rico, San Cristobal adası, Virgin adaları, Martinique ve Peru'da müslümanlar küçük cemaatler halinde fakat teşkilatlı bir şekilde bulunmaktadırlar. Fransız Guyanası, Küba, Paraguay, Uruguay, Ekvador ve Bolivya'da yaşayanlar ise sayıca daha az olup küçük topluluklar halindedirler.

BİBLİYOGRAFYA :

C. E. Lincoln, *The Black Muslims in America*, Boston 1961; H. S. Klein, *Slavery in the Americas*, London 1967; M. Fabre, *Les Noirs Américains*, Paris 1967; Kadir Mısıroğlu, *Amerika'da Zenci Müslümanlık Hareketi*, İstanbul 1967; Th. R. Frazier, *Afro American History: Primary Sources*, New York 1970; Ali el-Muntasir el-Kettânî, *el-Müslimûn fi Eürûbbâ ve Emerikâ*, Zahrân 1396/1976, II; a.mlf., *Muslim Minorities in the World Today*, London 1986, s. 191-213; M. Seyyid Gallâb v.dğr., *el-Büldânü'l-İslâmiyye ve'l-ekalliyâtü'l-müslime fi 'âlemi'l-mu'âsir*, Riyad 1399/1978; Khwaja Abdul Waheed, *Islam and the Origins of Modern Science*, Lahore 1978, s. 37-39; Muhamad Imran, *Position and Prospects of Islam in Latin America*, Lahore 1979; S. Amjad Ali, *The Muslim World Today*, Islamabad 1985, s. 622-627; Cemâlüddin er-Remâdî, "el-İslâm fi Emerikâ el-Cenûbiyye", *Mecelletü'l-Ezher*, XXXII/5, Kahire 1960, s. 485-487; Muhammed Yûsuf eş-Şeverânî, "Bed' ü hicreti'l-müslimîn ilâ Emerikâ", a.e., XXXIII/4 (1961), s. 468-470; R. Reichert, "Muslim in Den Guayanas", *WI*, X (1966), s. 41-65; Rafael A. Guevara Bazán, "Muslim Immigration to Spanish America", *The Muslim World*, LVI/3, New York 1966, s. 173-187; a.mlf., "Some Notes for Attistory of the Relations Between Latin America, the Arabs and Islam", a.e., LXI/4 (1971), s. 284-292; Harold B. Barclay, "The Perpetuation of Muslim Tradition in the Canadian North", a.e., LIX/1 (1969), s. 64-73; Abdullah A. Hasan, "el-İslâm ve'l-urûbe fi Amerikâ el-lâtîniyye", *Mecelletü'l-Ezher*, XLIII/3, Kahire 1971, s. 282, 295; Muhammed M. Hâfiz, "Cezîretü Trinidâd", *Faysal*, XV, Riyad 1978, s. 126-129; Clyde-Ahmad Winters, "Afro-American Muslims-From Slavery to Freedom", *IS*, XVII/4 (1978), s. 187-205; T. B. Irwing, "Muslims in Latin America", *Impact International*, XI/3, London 1981, s. 10-12; a.mlf., "Relations Between Latin America and the Islamic World", *IC*, LX/3 (1986), s. 21-34; M. Arnett, "Trinidad Muslim League", *The Muslim World*, XLVIII/1, New York 1983, s. 52-62; S. A. H. Ahsani, "Muslim in Latin America: Survey-Part I", *JIMMA*, V/2 (1984), s. 454-467; D. H. Hamdani, "Muslims in the Canadian Mosaic", a.e., V/1 (1984), s. 7-16; Adele L. Younis, "The First Muslims in America: Impressions and Reminiscences", a.e., V/1 (1984), s. 17-27; Omar H. Kasule, "Muslim in Trinidad and Tobago", a.e., VII/1 (1986), s. 195-213; Yusuf A. Nzibo, "The Muslim Factor in the Afro-Brazilian Struggle Against Slavery", a.e., VII/2 (1986), s. 547-556; L. Luxner, "Muslims in the Caribbean", *Aramco World*, XXVIII/6, Washington 1987, s. 3-11; Bedr Reşâd ed-Dübî, "el-İslâm ve'l-müslimîn fi Fenezüylâ", *et-Tedâmmü'l-İslâmî*, XLIII/5, Bahreyn 1988, s. 72-75.

RIZA KURTULUŞ

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

Kuzey Amerika'da
elli eyaletten oluşan birleşik devlet.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

II. TARİH

III. ÜLKEDE İSLAMİYET

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

1. Coğrafi Konumu ve Yüzey Şekilleri.

Kuzey Amerika'nın orta kesimini doğuda Atlas Okyanusu'ndan batıda Büyük Okyanus kıyılarına kadar uzanarak kaplayan Amerika Birleşik Devletleri kuzeyden Kanada, güneyden de Meksika ile komşudur. Ayrıca Amerika kıtasının kuzeybatısındaki Alaska ile Büyük Okyanus'ta bulunan Havai takımadalarını da içine alır. Bütün karaların yaklaşık % 5'i-ne yakın 9.363.353 km² yüzölçümü ile dünyanın üçüncü büyük ülkesi olan Amerika Birleşik Devletleri, jeolojik yapı ve yüzey şekilleri bakımından doğuda ve batıda dağlık iki alan ve bunların arasında Kanada sınırından Meksika körfezine kadar kesintisiz bir depresyon halinde uzanan ovalarla alçak platolar olmak üzere üç farklı bölgeye ayrılır. Doğudaki dağlık kütlenin bel kemiğini, Atlas Okyanusu ile merkezî depresyon arasında birbirine paralel olarak uzanan orta yükseklikteki Appalach dağları meydana getirir (doruk Mt. Mitchell, 2045 m.). Yaklaşık 1500 km. uzunlukta, 200-300 km. genişlikte ve azami 2000 m. yükseklikte bir eski kütle oluşturan Appalachlar güneybatıya gidildikçe kıydan uzaklaşırlar ve bu dağ sıraları ile Atlas Okyanusu arasına hafif eğimli düzlükler girer. New York yakınlarından başlayarak güneye doğru genişleyen ve Florida'yı da içine alan bu alçak düzlüklerin kıyılarında dar, derin ve dallanmış körfezlerle koylar (Hudson halici, Delaware, Chesapeake körfezleri) yer alır. Ülke yüzölçümünün yaklaşık 1/3 kadarını kaplayan batıdaki dağlık alan, aslında doğu ve batı kenarlarında kesintisiz olarak uzanan sıradağlar ile bunların arasında yer alan havzalardan ve platolar-dan meydana gelir. Bunlardan Kayalık Dağlar (Rocky Mountain) adı verilen ve yer yer 4000 metreyi aşan doğudaki dağ sıraları, değişik yerel adlarla Alaska ve Kanada'dan Meksika'ya kadar uzanırlar. Kayalık Dağlar'ın batısında, kuzeyde bazaltik lav akıntılarından oluşmuş 1000-2000 m. yükseklikteki Columbia platosu, ortada fay blokları ile birbirin-

den ayrılmış büyüklü küçüklü birçok havzadan oluşan Büyük Havza (Grand Bassin), güneyde de kalkerlerin yaygın olduğu derin kanyonlarla yarılmış 1600-2000 m. yükseklikteki Colorado platosu yer alır. Bu platolar ve havzalar alanı batıdan, birbirine yakın şekilde uzanan iki dağ sırası ile kuşatılır. Bunlardan doğudaki sıranın güney kesimini granitik bir temelden meydana gelen Sierra Nevada bloku, kuzey kesimini ise Kaskad dağları oluşturur. Büyük Okyanus kıyılarındaki uzanan ve Kanada'da bir adalar dizisi halinde devam eden ikinci sırayı Kaliforniya (California) kıyı dağları meydana getirir. Ülkenin bu bölgesi aktif faylarla kesilmiş olduğundan bu fayların yol açtığı hareketler sonucunda zaman zaman depremlere uğrar. Üçüncü birimi oluşturan merkezî depresyon 3 milyon kilometrekareye yakın geniş bir yer kaplar. Ortalama yüksekliği 250-300 m. dolayında olan bu çukur alanın genel eğimi güneye doğrudur. Kuzey kesiminde Superior, Michigan, Huron, Erie ve Ontario gölleri (toplam yüzölçümleri 245.000 km²) ile son ikisinin arasında bulunan ünlü Niagara şelâleleri yer alır. Güney kesiminde ise Meksika körfezi kıyıları boyunca, çoğu yerde kıyı gölleri ile kaplı alçak kıyı ovaları uzanır. Merkezî depresyon batıda basamak basamak yükselen Mississippi, Missouri ve kollarıyla ayrılmış 1000-2000 m. yükseklikteki platolarla Kayalık Dağlar'ın eteklerine dayanır; ortasında Mississippi ve Missouri nehirleri boyunca, taşkın zamanlarında yer yer sular altında kalan alüvyal ovalar uzanır. Kolları ile birlikte yılda 400 milyon ton kadar alüvyon taşıyan ve ağızında süratle ilerleyen kuş pençesi biçiminde bir delta oluşturan Mississippi dünyanın en uzun nehir ulaşım yoludur.

2. İklim ve Bitki Örtüsü. Orta kuşağın sıcak ve soğuk kesimlerinde yer alan Amerika Birleşik Devletleri'nde yazları kısa ılıman iklimden yarı tropikal iklimlere, hatta step ve çöl iklimlerine kadar büyük farklılık gösteren çeşitli iklim tipleri görülür. Merkezî depresyonun denizden uzak ve karasallığın yüksek olduğu iç kesimleri yazın çok sıcak ve nemli, buna karşılık kışın soğuk ve kuzey kısımları karlıdır. 100° batı meridyeni bu bölgede nemli ve kurak alanların yaklaşık sınırınıdır. Bu meridyenin doğusundaki daha nemli kesimler preri ve orman, batısındaki daha kurak bölgeler ise steple kaplıdır. Merkezî depresyonun güney kıyılarında iklim yarı tropikal